

KĘSTUTIS ŠERPETIS

Socialinių mokslų (politikos mokslas) daktaras,
Klaipėdos universiteto Politologijos katedros docentas

TRANSGRESINĖ POSTINDUSTRIŲ ELITŲ ELEVACIJA: MERITOKRATIJA – MEDIAKRATIJA – NETOKRATIJA

Postindustrinės eros universalizmas aiškintinas jos sklaidos ir plėtros dinamiškumu, nulemtu nematerialių socialinės raidos faktorių iškilimo. Informacinių technologijų ir tinklinių komunikacinių struktūrų kompleksinės įtakos modernių ir besivystančių visuomenių valdomumui didėjimas reiškiasi ne tik jų elementinės sandaros sudėtingėjimu, bet ir naujos valdymo subjektų ir objektų, taip pat jų naujos kokybės atsiradimu ir intensyvia evoliucija. Todėl valdžios elito turinio transgresija nuo meritokratijos per mediakratiją iki netokratijos idealių tipinių darinių ne tik atspindi perspektyvius ir kreatyvius socialinės raidos scenarijus, bet ir pačios visuomenės sluoksnių ir stratų pasirėngimą adekvačiai reaguoti į visuotinių komunikacijų inicijuojamus iššūkius.

Pagrindiniai žodžiai: *meritokratija, mediakratija, netokratija, komunikacinės technologijos, poindustrinė visuomenė.*

Įvadas

Modernios Lietuvos visuomeninės raidos specifika apibrėžiama ne vien jos perėjimo iš sovietinio totalitarinio režimo į liberaliosios-demokratinės politinės, ekonominės ir socialinės santvaros būvį ypatybėmis. Didelio masto globalizacijos proveržis pačioje XX a. pabaigoje sutapo su tarptautinių politinių-ideologinių sistemų transformacija ir jų skirtumais, viena vertus – unifikacija, kita vertus – diferenciacija, izomorfiškai koreliuojančiais su globalumo ir lokalumo vektoriais. Todėl atviromis visuomenėmis tampančioms tautoms ir valstybėms neproporcingai didelę įtaką daro naujausios komunikacinių technikų skverbimasis į dar tik besiformuojančias socialinio administravimo, politinio valdymo, ekonominio reguliavimo ir kitas visuomeninio gyvenimo sritis.

Aplenkiantis tokių vaizdinių ir jų neatitinkančios realybės poveikis savo ruožtu stimuliuoja specifinės – virtualios socialinės realybės iškilimą. Jos imanentinės savybės, efektyviai eksploatuojamos nepalaužiamos informacinių technologijų pažangos, netradiciškai, bet vis svariau lemia galios centrų funkcionavimą, veiklos planavimą ir programavimą, plėtros gaires ir pan.

Tokia raida sukuria eventualią visuomeninės raidos dinamiką, kai priemonių efektyvumas pralenkia realią (ir inertišką) socialinę-politinę raidą. Masinių informavimo priemonių tinklas, nenutrūkstamai produkuojantis aplenkiančius tikrovę įvaizdžius, logotipus, prekės ženklus ir kt., inicijuoja ir politinės demokratijos sklaidą savotiškos frančizės, prekių ženklo sklaidos ir pan. būdais.

Tuo pačiu šiuolaikinės informacinės technologijos: 1) peržengia vien tarnybinės paskirties ribas socialinėje sistemoje; 2) kokybiškai transformuoja transliuojamos informacijos turinį (kai akcentuojama ne semantika, o signalas, kodas, informuojantis apie bendrųjų elgsenos reakcijų adekvatumą, realybės įsisavinimo lygį ir t. t.); 3) sugestijuoja komunikacinio impulso transgresyvumą būtent dėl išplėto ideologinio ar konceptualaus „freimo“ deficito. Tai lemia, viena vertus, transliuojamų idėjų, šūkių, tikslų neapibrėžtumą strateginiu atžvilgiu, kita vertus – superoperatyvią visuomeninės nuomonės ar socialinių masių mobilizavimo taktikas.

Vadinasi, tiek modernios išsivysčiusios Vakarų visuomenės, tiek perinamojo pobūdžio sociumai (analogiški postsocialistinėms ir posovietinėms valstybėms) traktuotini kaip visuotinės informacinės visuomenės dalys, kurias vienija menkai ribojamos įvairiapusės viešosios informacijos intensyvumas, tačiau skiria jų šaltinių, paskirties ir efektyvumo sklaidos vektoriai. Pirmosiose informacinio-komunikacinio kontinuumo klostymąsi lemia žinių ekonomikos, komunikacinių mainų subjektų funkcionavimo ir visuomeninio gyvenimo kokybės gerinimo siekiai, o antrosiose dauguma informacijos atiteka iš išorės ir skirta daugiausia administravimui ir socialinio-politinio valdymo reikmėms.

Tokia sistema bendru atveju turi: a) tinklinės asimetrinės tarpusavio priklausomybės pobūdį; b) virtualumo dimensijos plėtrą ir jos raiškų provokuojamą priklausomybę, kai įvaizdžiai, simbolinės vertės ir Kiti (=Svetimi) savo eksplikacijose skatina struktūrinius visos komunikacinės sistemos pokyčius, pvz., performatuoja galios centrų funkcinę savirealizaciją, todėl tenka juos iš naujo identifikuoti ir įteisinti.

Apskritai modernių postindustrinių visuomenių organizacija neatsitiktinai pasižymi išskirtiniu semantiniu pluralizmu. Daugybė šios socialinės sistemos definicijų ir apibūdinimų liudija realiai daugiaplanį, daugiadimensį ir daugiavariantį jos tapsmo, raidos ir istorinės perspektyvos pobūdį.

Tačiau visą šią gausybę sąvokų-sampratų (informacinė visuomenė, technotroninė era, megavisuomenė ir kt.) vienija priešdėlis post-, kaip industrinės visuomenės aukštesnioji stadija ir jos raidoje ryškėjančios bifurkacijos – išsišakojantis gyvybingų, konkuruojančių raidos tendencijų „medis“. Todėl plėtojant mūsų tyrimą tikslinga pasirinkti empirinį apibendrinimą – sąvoką „postindustrinė era“. Čia išskirtini trys etapai, trys socialinio ir politinio dominavimo struktūros ir trys jų veiklą realizuojantys subjektai.

Tarp daugybės integracinių, kultūrinių, visuotinių ir kitokių veiksmų, lėmusių pažymėti industrinio kapitalizmo epochos pabaigą, viena vertus, socialinių-klasinių struktūrų ir stratifikacijų savotiška „anemija“ ir jų socialinės bazės amorfiškumas, kita vertus – žinių ekonomikos ir informacinių technologijų revoliucinis poveikis naujų socialinės stratifikacijos formų tapsmui.

Kadangi postindustrializmo doktrina dar vadinama postkapitalizmo visuomenės ideologija, tai numano implicitinį kapitalizmo neigimą, bet tuo pat metu – revoliucinės jo pertvarkos beprasmybę ir evoliucinės transgresijos kelio atvėrimą. Vadinasi, išnyksta ir visuotinės revoliucijos pagrindas (teigtas klasikinio marksizmo teoretikų) neva dėl gilėjančių socialinių kontrastų ir struktūrinės daugumos pasaulio visuomenių distrofijos.

Todėl, jei nėra skirčių, ribų įvairovės, darosi neįmanoma dinaminė raida ir jos transgresija, liminalizacija ir pan. Kitaip tariant, trečiojo pasaulio visuomenės lieka primityvių vienpusių santykių „Centras–Periferija“ zonoje be teigiamo grįžtamojo ryšio. Čia socialinės ir politinės sąveikos realizuojamos tik tarp Valdžios–Masės sisteminių komponentų. Kitų faktorių arba neatsiranda apskritai, arba yra įtraukti aptarnauti šios elementarios socialinės-politinės sistemos reikmes, vykdyti rutinines funkcijas ir kt.

Priešingai, itin sudėtingoje postindustrinės visuomenės struktūroje viešpatauja decentracija, demasifikacija ir fragmentacija, vyksta nenutrūkstamas socialinių, kultūrinių, religinių, ekonominių sąveikų tarpusavio „persilieėjimas“, atsinaujinimas, transformacija ir adaptacija.

Postindustrinės visuomeninės raidos stadijoje matyti pagrindinių sisteminių rodiklių pokyčiai:

- stabilios, atsikuriančios socialinės jungtys ir struktūros virsta paslankiais amorfiniais dariniais;
- gilėjantys decentralizacijos procesai tiek centruose, tiek periferijose inicijuoja iššūkius dėl naujų statusų, galimybių ir lokalitetų, t. y. dėl naujos identifikacijos ir įvaidžių Vėlyvosios Modernybės kontekstuose;
- kompleksinio pobūdžio socialinių grandžių ir komponentų sąlyčiuose atsiveria ir išryškėja ankstesnių infrastruktūrinių socialinės sistemos elementų potencijos ir dominuojantis vaidmuo socialinių transformacijų virsmuose;

– informacinių technologijų bazės nepaliamojamas kokybinis atsinaujinimas skatina socialinių ir politinių elitų autonomizaciją, savo ruožtu veikiama centralizuotą ir hierarchinių valdymo bei socialinės reguliacijos posistemų ir mechanizmų decentracijos.

Pastarųjų kaita ir sklaida sociumo struktūrinėse transformacijose ir postindustrinių, informacinių bei tinklinių nuostatų, priegų ir įtakų kontekste laikytini pagrindiniais tyrimo siekiais.

Postindustrinės eros dinamizmas: decentracija

Analizuodamas postindustrinėje stadijoje besiklostančias ar įvairiose srityse ryškėjančias socialinės struktūracijos trajektorijas, D. Bellas akcentavo specialistų, vadovų, vadybininkų didėjančią vaidmenį kompleksinėje visuomeninėje sistemoje ir tolesnėje jos evoliucijoje. Vertinant įvairiopą šių pokyčių kontekstą sociologiniu požiūriu, tai reiškia sykiu ir naujų socialumo tipų neišvengiamą atsiradimą.

Naujosios stadijos principinė specifika glūdi būdingose jai ypatybėse: pliuralizme, fragmentacijoje ir decentracijoje. Neatsitiktinai šios socialinio dinamizmo apraiškos sutampa su postmodernizmo metodologinėmis priegomis – dekonstrukcija ir decentracija, kurių pirmoji išreiškia radikalų atsisakymą nuo ankstesnio, seno būvio ir jo pertvarką į naują, o antroji – konstantinių, baigtinių ir afirmatyvių nuostatų, prasmių bei sampratų reliatyvizaciją ir dezintegraciją.

Decentruotos sistemos tapse jos sudėtinės dalies ar posistemės centras praranda dominavimo funkciją, kaip ir bet kurios valdžios autoritetas, remiamas vien jos specifiniu lokusu. Tai yra centro paskirtis neišnyksta, tačiau jo funkcinė realizacija ima vis labiau priklausyti nuo daugybės iki tol veikusių periferinių veiksnių, lemiančių dinamiškos įvairovės socialinėje sistemoje didėjimą.

Naujųjų valdymo impulsų poveikiai persmelkia visas esmingas sociumo sritis, anksčiau naudotas logocentrizmo imperatyvams, visas socialinis gyvenimas eventualiai iš vienmačio darosi daugiamačiu, o ankstesnės hierarchijų, rangų, lyčių ir kitos ribos bei skirtys praranda pagrindą ir pateisinimą. Savo ruožtu neapibrėžtumo, fragmentacijos ir kontekstualizacijos teminis aktualumas, vis giliau skverbdamiesi į kasdienio gyvenimo ir sąmonės sferas, inicijuoja socialinio subjekto turinio bei raiškų dispersiją, t. y. išryškina polisubjektinio socialumo formavimą ir plėtrą kolektyvinės bei individualios savirealizacijos horizonte. Ankstesnėje, centralizuotoje sistemoje atitolinti nuo centro ir diskriminuojami marginalų sluoksniai bei grupės dėl šiuo metu gilėjančios decentracijos liberalizuojasi ir tampa potencialiai visateisiais socialinio proceso konstravimo dalyviais.

Pastarieji gebėjimai apskritai gali atsirasti, formuotis ir legitimuotis tik dėl visos socialinės sistemos elementų liberalizacijos, tampančios realybe postmaterialių visuomeninių vertybių kontekste. Savo ruožtu pastarieji skatina charizmatikų, lyderių ir autoritetų reikšmės „pertekėjimą“ iš politinės į masinės socialinės saviraiškos erdvę, ekonominės gerovės sampratos reliatyvizaciją ir gyvenimo kokybės, grįstos kreatyvumu, nuosavybės kaip socialinės vertybės statuso menkėjimą, viešojo sambūvio ir komunikacinių sąveikų lankstumo, tolerantiškumo, egzistencinių poreikių iškilimo ir kt. rutuliojimąsi. Šie ir kiti R. Ingleharto tyrimuose formuluojami postmaterialinio bendrabūvio bruožai pasižymi, be abejo, skirtingomis tiek jų bendrosios realizacijos įvairiose visuomenėse formomis, tiek jų sklaidos ir įtakos socialinėje sistemoje trajektorijomis.¹

Dėl šių ir kitų poveikių „trečiosios demokratizacijos bangos“ visuomenės virsta atviromis sistemomis, kurių tarpusavio mainų bei informacijos intensyvėjimas ne tik lėmė decentracijos aktualumą naujos transnacionalinės ekonominės, socialinės, kultūrinės realybės formavimui, bet ir išryškino intelektualinio bei kultūrinio kapitalų cirkuliacijos pokyčius, taip pat gilėjančią transformaciją. Kadangi šiuolaikinė ekonomika ir tarptautinė rinka aktyvinamos inovatyvumo dinamika, naujų idėjų, santykių, struktūrų ir pan. formavimasis bei sklaida reikalauja adekvačios jai nestandartinės terpės. „Idėjos geriausiai skleidžiasi ten, kur jas įstengiama geriau įvertinti, t. y. elito grupėse, nes čia universalios sąvokos vartojamos kaip kasdienio darbo įrankiai ir beveik kiekviena nauja idėja bus bent jau išklaudyta, nes civilizuoti Vakarų elitas turi norą (ir įprotį) plėstis, todėl jiems labai reikia naujų – plėtros – idėjų.“²

Šiuo atžvilgiu charakteringu laikytinas pačios šiuolaikinės demokratijos pokytis. Bendru atveju demokratija siejama su daugumos, masės dominavimu, įtraukiančiu atskirybę – elitus, mažumas ir pan. Tačiau dėl globalizacijos poveikio demokratijos turinys esmingai išsiplėčia, aprėpdamas ne tik politinę, juridinę, ekonominę visuomeninių sistemų sritį, bet ir kultūros, mokslo, dvasios sferas, anksčiau „koduotas“ kaip nacionalinius-kultūrinius identitetus. Intelektinių inovacijų aprobacijai ir viešai ekspozicijai gyvybiškai būtina dalykinė komunikacija, grįsta abipuse pagarba ir tolerancija, korektiška kritikos ir pasitikėjimo atmosfera teikiant inovatyvius projektus vykdančioms institucijoms. Todėl elito kultūra suponuoja ne tradicijos ir novacijos konfliktą, bet sąsają ir jų tarpusavio papildomumo paiešką; susiklosčiusių kultūrinių ir institucinių paradigmu bei įgūdžių kontekste organiškumo atnaujinimą.

1 Inglehart R. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. New York, 1990; Inglehart R. *Modernization and Postmodernization*. New York, 1997.

2 Plavin Z. *Apie sveiką protą ir dvasinę priespaudą*. Kultūros barai, 2010, nr. 1, p. 27.

Vadinasi, priimant šiuolaikinę demokratiją svarbiausia tampa ne visų skirtumų, stadijų ir lygių homogenizacija, o realių skiriamųjų ribų absoliutybės reliatyvizacija. Skirtumai ne imperatyviai eliminuojami, bet įveikiami pasitelkus meritokratinio elito gabumus ir energiją. Natūrali individų nelygybė neutralizuojama socialinės realybės savireguliacijos (mūsų atveju – išsilavinimo decentracijos ir liberalizacijos) atveriamomis galimybėmis.

Postindustrinio valdymo tipologizacija ir jos kaita

Istorinėje sociumo evoliucijoje visada buvusios adityvios komunikacinės-informacinės kaip aptarnaujančios struktūros vaidmuo santykiškai autonomizuojamas kriziniais sociumo kaitos ir atsinaujinimo laikotarpiais. Tokia situacija paskatino Gutenbergo revoliuciją, iš esmės paveikusių europinės Reformacijos ir Naujųjų laikų racionalizmo triumfus. Analogiškas komunikacinių struktūrų pažangos vaidmuo socialinio, politinio ir kultūrinio Vėlyvosios Modernybės tapimo laikotarpiu priskirtinas radijo ir telekomunikacijų universaliai plėtrai XX a. Kaip didžiausias tokio tipo pokyčių žymeklis pastaraisiais dešimtmečiais neabejotinai reiškiasi „kompiuterinė revoliucija“, kurios baigties ar specifikos ribų bent kol kas neįmanoma prognozuoti ne tik žvelgiant į ilgalaikę ar vidutinę perspektyvą, bet net artimiausią dešimtmetį.

Svarbiausiu mūsų temos akcentu šio proceso eigoje laikytina tai, kad visi jie, pradėdant nuo visiems prieinamos Biblijos iki nūdienos „išmaniųjų telefonų“, įveikė, gilino ir galiausiai sprendė kertinę postindustriniam sociumui individualizmo ir kolektyvizmo dilemą. Žinių informatyvumas, visuomeninės patirties prieinamumas ir viešojo valdymo transparentiškumo kryptinga plėtra bei gilinimas šiuo atveju tampa ne tik būtinomis demokratinės raidos sąlygomis, bet ir masių socialiteto persmelkimo politinio dalyvavimo inovacijomis neatšaukiamą tendenciją.

Vadinasi, evoliuciškai netiesiogiai, bet kaskart vis svariau visuomenės intelektualinio-informacinio kapitalo didėjimas veikė socialumo – socialinio gyvenimo, socialinės-istorinės praktikos vis akivaizdesnes transformacijas. Būdingas pavyzdys – masinės ideologijos – universalios-religinės, socialinės-politinės, visuotinės-tinklinės ir kt., išryškinančios socialinės dinamikos, lemtos veiksmo ir struktūros sąveikų tarpusavio priklausomybėmis. Čia į pirmą vietą iškyla socialinių subjektų įvairovės, jų praktikos ir savirealizacijos galimybių bei ribų (t. y. determinacijų) liminalizavimas.

Tokia socialinio-komunikacinio mentalumo kaita – ne momentinis arba revoliucinio perversmo aktas, bet transgresijos – savo substancinės prigimties peržengimo ribos, jos įveikimo ir viršijimo procesas, rodantis ne progresinį šuolį, bet elevaciją (t. y. prasminę pereinamojo būvio eksplikaciją ir prolongaciją), kurioje aukštesni paprasti vienareikšmiai būviai įgauna

kompleksinį dinaminį pagreitį, adaptacijos, kompetencijos ir adekvatumo situacijai, funkcijai socialinėje struktūroje savybes.

Todėl, pvz., analizuojant mediakratijos fenomeną būtina atsižvelgti tiek į retrospektyvą, tiek į perspektyvą (kiek į *pre-*, tiek ir į *post-*). Tokia prielaida numano tam tikros tipologinės panoramos sklaidą ir iš jos ištekantių vaizdinių, idėjų, vertybių bei prasmų reviziją, dekonstravimą ir kreatyvią perkūrą.

Svarbiausiu sociologinių-ideologinių konstrukčių kaitos požymiu reiškiasi naujojo postindustrinio būvio dominuojančių visuomenėje socialinių jėgų – klasių ir elitų, subjektų ir objektų atsinaujinimo akcentavimas. Ekonominų prioritetų ir gamybos būdų, tikslų ir priemonių modernizavimas reikalauja ne tik naujų idėjų, bet ir naujų organizacinių struktūrų, jų vadovų – valdytojų kadru bei jų veiklos formų, būtinų visuomeniniam procesui atvirose ir nestabiliuose visuotinėse terpėse reguliuotis ir radikaliai pertvarkyti.

Postindustrinėje sociologijoje toks vienas pirmųjų modelių įvardytas ir pasiūlytas M. Jango 1958 m. utopiniame-prognostiniame romane „Meritokratijos atsiradimas 1870–2033“). Meritokratijos sąvokos turinys konceptualiai plėtojamas D. Bello 1973 m. pasirodžiusiame fundamentiniame darbe „Postindustrinės visuomenės tapsmas“, kur jai suteikiamas naujo visuomenės valdymo principo, redukuojančio susiklosčiusių tradicinių biurokratijos ir technokratijos funkcinių dominavimą, rangas.

Meritokratinė visuomenė – tokia socioekonominė ir administracinė modernios politinės bendruomenės organizacija, kurioje kiekvienas gauna visuomeninių gėrybių savo poreikams tenkinti proporcingai savo nuopelnams, o individų pasiekimus lemia jų pastangos ir gabumai. Atitinkamai meritokratinę visuomenę veda protingiausių ir dalykiškų lyderių elitai, parenkami pagal išryškėjusius gebėjimus įžvelgti ir spręsti visuomenei svarbius reikalus bei kylančias problemas. Socialinė nelygybė eliminuojama atsisakant valdančiojo elito tradicijos ikiindustrinei visuomenei būdingo atrankos būdo pagal kilmę, turtą.

Naujieji postindustrinio elito formavimo principai orientuoja demokratinę visuomenę būtent į kultūrą, informaciją ir kompetenciją besivadovaujančius visuomenės lyderius ir vadovus, t. y. adekvačius postindustrinei visuomenei „žinių elito“ atstovus, delegatus, įgaliotinius ir t. t. Pagrindiniai materialiniai-ekonominiai industrinės visuomenės santykiai naujoje socialinėje istorinėje situacijoje išstumiami į periferiją, t. y. tampa infrastruktūros elementais, nes dominuojančia gamybos sritimi tampa „žinių gamyba“, reguliuojama ir vadovaujama ekspertų, mokslininkų bei kvalifikuotų vadybininkų.

Tokio pobūdžio socialiniai, ekonominiai, administraciniai ir kitokie pokyčiai, lemiantys meritokratijos iškilimą, tuo pat metu redukuoja, neutra-

lizuoja ar bent jau efektyviai reglamentuoja kai kurių socialinių sluoksnių ir radikalių institucijų propaguojamą nepamatuotą egalitarizmą. Populistų skatinama ir masinių judėjimų dalyvių eskaluojama lygių galimybių tema meritokratinėje sistemoje praranda prasmę, nes ji tampa naujosios socialinės sistemos šerdimi.

Suprantama, pats meritokratinio principo deklaravimas savaime nepa-
naikina svarbiausių socialinių problemų ir prieštarų. Anot D. Bello, būtina, kad meritokratijos idėjos įsiskverbtų į universitetus, valdžios institucijas, verslą, viešosios kultūros turinį, pilietines organizacijas ir masinio švietimo sistemą apskritai. Nuopelnų visuomenei kultas, asmeninis sąžiningumas ir individuali atsakomybė, savanorystės ir lyderystės skatinimas eliminuoja socialinės nelygybės jausmą ir formuoja socialinę struktūrą pagal žymiąją M. Jango formulę: „Intelektas + Pasiekimai = Nuopelnai“. Juolab kad pats protas nėra savaiminė socialinė vertybė, o tik jo realizacijos visuomenės labai mastelis ir priemonė efektyviai pasiekti tikslų.

Tačiau meritokratijos principų įgyvendinimas „žinių ekonomikos“ visuomenėje negali būti nukreiptas tik į paslaugų sektoriaus dominavimo virš gamybinio siekiamybę, nevirsdamas banalia technodeterministine schema. Tai buvo pastebėta ir vėlesniuose D. Bello darbuose, akcentuojančiuose socialinius ir kultūrinius neokapitalizmo kliuvinius.³

Humanitariniai postindustrinės eros imperatyvai ir žmogiškojo faktoriaus pagrindiniame socialinės būties elementų funkcionavime ir progresavime tarsi mechanškai išsispredžia ir socialinių-ideologinių vertybių taikymo viešojoje praktikoje nulemtos skirtys ir antagonizmai. Tačiau, kaip pastebėjo ir daugelis postindustrinės sociologijos autoritetų, imanentiniai tokio visuomenės būvio socialiniai ryšiai, komunikacinės struktūros, identifikavimo būdai ir t. t. išlieka to paties socialinės logikos „freimo“ ribose, t. y. apeinant giluminio demokratinio gyvenimo būdo ir jo tobulinimo ke-
lius ir kriterijus.

Būtent šie momentai išryškunami moderniojo socialinio liberalizmo klasiko D. Rolso meritokratijos kritikoje. Jis iškėlė substancinį visai politinei teorijai socialinio teisingumo principą, grindžiamą ne pralanguojamų nuopelnų ar projektuojamų gabumų, o „rezultatų lygybės“ ir „galimybių lygybės“ fundamentinėmis nuostatomis. Šių orientyrų kontekste meritokrati-
ja atrodo kaip „natūralistinė loterija“, kurioje sėkmė, programuojama kaip tikslinis rezultatas, kyla iš atsitiktinių galimybių sutapimo – tai liudija, pvz., šiuolaikinės popkultūros, sporto ir pan. „žvaigždžių“ istorijos.

Tam, kad meritokratijos idealai taptų natūralia ir savaiminga socialinės būties norma, būtina, anot liberalių kritikų, individų, grupių, bendrijų

3 Bell D. *Kapitalizmo kultūriniai prieštaravimai*. Vilnius, 2003.

savirealizacijos stichiškumo, vizionieriškumo ir atsitiktinumų, kylančių iš modernių ir besivystančių visuomenių ekonominių, kultūrinių, politinių, konfesinių ir nacionalinių skirtumų legitimacijos. Todėl visuminės socialinės gėrybės turi būti skirstomos kaip įmanoma tolygiai ir lygiavertiškai, vengiant primityvaus egalitarizmo ir proteguojant pozityvios diskriminacijos atvejus.

Meritokratiinių elitų selekcija, skirtingai nei tradiciniai „elitų cirkuliacijos“ būdai (delegavimas, paskyrimas, tobulinimasis, protekcija ir kt.), iš naujo „išrūšiuoja“ politinio dalyvavimo subjektų ir politinių rekrūtų-prezendentų gretas. Šiuo atveju vadovaujamosi gildijų ir antreprenerystės kriterijais. Šiuolaikinė demokratinė įstatymų leidyba ir politinio dalyvavimo masifikacija bei savanorystės skatinimas veikia platų tiek visuomeninių organizacijų, tiek politinių partijų pasirinkimo spektrą, gana sąlyginius įsipareigojimus bei savarankišką apsisprendimą dėl dalyvavimo krypties ir masto.

Kita vertus, ne tik profesionalių ekspertų, bet ir didelio suinteresuotų grupių rėmimas, visuomeninių ir specializuotų masinių judėjimų teikiama parama, konkurencijos ir viešų varžybų dvasia bei personalijų reputacijos neprikaištingumas lemia visuomeninio gėrio ir grupinių interesų balanso tolydumą formuojant politinės ir socialinės vadovybės kadrus ir elitus. Galiausiai paties pretendento (eventualaus lyderio, tikslinio kandidato ar faktotumo) individualios ir socialinės savybės kreatyvumas, komunikatyvumas, charizma ir kt. Asmenybės bruožai įgyja svarbų vaidmenį socialinių transformacijų ar politinių, vertybinių sukrėtimų bei nacionalinių ir visuotinio masto krizių laikmečiais, nes institucijos bei socialinės infrastruktūros elementai dėl savo inercinio pobūdžio į pokyčius (ypač destruktivius) reaguoja pavėluotai ar tiesiog negeba pateikti adekvataus politinio arba socialinio atsako.

Šiuo pagrindu galime konstatuoti, kad šiuolaikiniai politiniai elitai, dažniausiai neatitinkantys dinaminių postindustrinės eros imperatyvų ir kriterijų, yra pasmerkti politinei užmarščiai tolesnėje modernaus socialinio evoliucijoje. Jų diletantizmas, nesaikingas populizmas ir svairu turiniu negrindžiama demagogija gali laikinai paveikti nestabilią socialinę ar politinę situaciją, tačiau jai kintant praranda net deklaruotus iliuzinius orientyrus, palikdami mases ir politiką savieigai.

Negebėjimas vadovautis ir praktiškai taikyti kompleksinę-struktūrinę situacijų analizę, kurti ir kryptingai diegti informacinius įvaizdžius bei vertybinius-orientacinius vektorius įvairioms visuomenės grupėms, stratoms ir institucijoms išryškina meritokratijos, paremtos ankstesniais socialiniais įdirbiais, vertybės santykinumą, t. y. šio elitų formavimo principo dalinumą itin sudėtingoje šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje.

Linijinėje, t. y. tradicinėje, visuomeninio valdymo struktūros sklaidoje meritokratija kaip idealus modelis neišvengiamai išsigimsta į uždarą, ezo-terinį sociopolitinio valdymo elitą, analogišką klikai, chuntai ar tradiciniam „isteblišmentui“. Tačiau moderniosios demokratizacijos bangų impulsai suponuoja šiuolaikinių elitų būtinybę viešinti, transliuoti socialinei masei, juolab decentruotai socialinei sistemai savo idėjas, programas, projektus ir sprendimų variantus, pasitelkiant masinės kultūros kanalus ir informacinių sistemų resursus.

Šis objektyvus postindustrinės demokratijos tapsmo ir viešosios sklaidos imperatyvas įgauna hipertrofinį pobūdį dėl savo atsiradimo sutapties su informacinės visuomenės iškilimu, siejama pirmiausia su regimu ir neiginčijamu masinių komunikacijų viešosios galios didėjimu bei visuomenės įtraukimu į elektroninės informacijos srautus. Tai konkreti tendencija, kaip vienos iš socialinės komunikacijos aptarnaujančių ir sąlygiškai autonominių struktūrų, įgaunančios (dėl technologinio atnaujinimo) kokybiškai naują socialinį ir politinį statusą visos politinės sistemos mastu, išraiška, nūdien tapusi esmingiausiu visuotinės demokratizacijos žymekliu ir tuo pat metu savarankišku viešojo valdymo ir politikos dalyviu bei subjektu.

Kitaip tariant, modernios informacinės revoliucijos turinys nėra vien kiekybiniai rodikliai: telefonų, televizorių, kompiuterių ir kt. kiekis vienai šeimai. Šiuolaikinė žiniasklaida įgauna visavertį ir sunkiai valdomą (juolab prognozuojamą) visuomeninės sąmonės mechanizmo, ne tik ir ne tiek transliuojančio ir skirstančio socialinę bei politinę informaciją, kiek formuojančio, orientuojančio ir programuojančio visuomenės savijautą *mediumo* statusą.

Turinio atžvilgiu naujoji žiniasklaidos „substancija“ reiškiasi kaip intelektualios veiklos produkto – Pranešimo (gauname informaciją) – Interpretacijos (perkoduojant į savo sociokultūrinės paradigmos prasmes ir vertybes) – Komunikacijos (prasmių perdavimo technologijų infrastruktūra) kompleksinė vienybė. Ši dinamiška vienybė implicitiškai suponuoja, kad visa apimanti informacinė revoliucija iš esmės nepadidina esamų žinių kiekio, o dauguma atvejų ją multiplikuoja, perskirsto ir konstruoja eventualiai neaprepiamą prasminių konfigūracijų spektrą. Todėl būtina atsižvelgti į išoriškai menkai reflektuojamą hipertrofiškai didėjančios informacijos sraute taip pat didėjančią prasminį jos deficitą. Būtinybė atskirti informaciją ir žinias bei jų disproporcijos „žirklių“ svarbą visuomenėje atitinka viso politikos universumo struktūrinių pokyčių ir pakraipų „korekcijos“ poreikius.

Ši problema visuomenės informavimo kontekste lemia mediakratiųjų sąveikų ir interakcijų tarp Politinio aktoriaus („politikos lauko“) – Žurnalistikos (kaip autonominės socialinės posistemės) ir žiniasklaidos vartotojų (politinio proceso dalyvio, elektorato ir kt.) tolygumo reguliuojant itin

sudėtingos socialinės sistemos stabilumą ir sykiu nenutrūkstamą vystymąsi bei atsinaujinimą reaguojant į paties sociumo elementų impulsus ir stimulus.

Mediokratijos reliatyvumas

Tipologiniu ir konceptuali atžvilgiu visuminių politinių aktorių ir žiniasklaidos sąlyčio ir „darbo pasidalijimo“ problema atspindima mediokratijos fenomeno dichotominėje interpretacijoje. Taigi, šiuolaikinė informacinė revoliucija, be kitų savo istorinių ir socialinių funkcijų, iš esmės pakeitė ir viešosios informacijos priemonių paskirties bei galios sampratą. Spauda (apskritai spausdintas raštas), atsiradusi kaip inovacinė politinės kovos priemonė Reformacijos ir Apšvietos laikais, demokratinėse rinkose visuomenėse, besiplečiant komercinių vartotojų ratui, t. y. augant pilietinės visuomenės savipratai ir socialinei-politinei refleksijai, akivaizdžiai autonomizavosi nuo valdžios įtakų.

Per visą XX a. nuosekliai konkuravę ir tuo pat metu vienas kitą papildę bei keitę revoliuciniai savo esme radijo, elektronikos ir kompiuterizacijos proveržiai, galiausiai Interneto „devintoji banga“ politinių medijų studijose subrandino mintį apie principinį viešųjų komunikacijų institucinio ir struktūrinio tinklo vaidmens visuomenės bei politinės bendruomenės valdyme pasikeitimą. Skirtingai nei tradicinė, atskirta nuo visuomenės valdžios biurokratinė organizacija, mediokratija realizuojasi veikiant ne tik nepaliaujamam grįžtamajam valdžios ir giliai diferencijuotos visuomenės ryšiui, bet ir pati nenutrūkstamai inicijuoja, provokuoja, moderuoja, zonduoja įvairiausių įvykius, projektus, sprendimus, idėjas, nuomones bei socialinį-kritinį ir pilietinį (korporatyvų, privatų) jų vertinimą, o ką jau sakyti apie absoliutų šiuolaikinių medijų dominavimą politinės rinkodaros srityje.

Tačiau būtent toks įvairiapusiškumas ir amorfiškumas lemia skirtingą mediokratijos turinio, funkcijų ir universalių bei specifinių bruožų ir savybių analizę, vertinimą, kritiką ir t. t.

O sampratų skirtys veikia netgi pačių mediokratijos definicijų, viena vertu, selektyvumą, kita vertus – jų tam tikrą „politogenetinį paralelizmą“.

Dauguma angloamerikiečių politologų ir medijų analitikų laikosi nuomonės, kad mediokratija – tai žiniasklaidos valdymo forma, kur aukščiausia valdžia priklauso mediakorporacijoms, o įgyvendinama jų pačių arba jų išrinktų ar įgaliotų agentų.⁴ Tokia pozicija grindžiama tuo, kad:

1) didžiąja dalimi moderniose visuomenėse žiniasklaidos funkcija tapo viešosios sferos orientacijų ir vertinimo gairių formavimas – įvykis, nepa-

⁴ Crozier M., Huntington S.P., Watanuki J. *The Crisis Of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*. New York: New York University Press, 1975.

tenkantis į pirmus spaudos puslapius, socialinėms masėms nėra svarbus. Tokiu būdu žiniasklaidos priemonių vadovybė formuoja dominuojančias visuomenėje nuotaikas ir sampratas bei viešojo proceso vyksmo nuoseklumą ir prasmines hierarchijas;

2) žiniasklaida, pateikdama socialinę, politinę, ekonominę ir t. t. pranešamo visuomenei fakto ar įvykio interpretaciją, nužymi ir konstruoja viešiamo įvykio turinį bei jo rėmus. Atitinkamai medijų iškeliami ir išryškinami reiškinio aspektai apibrėžia ir valdo viešuomenės suvokimo lygį bei numanomą reakciją.

Viena vertus, žiniasklaidos struktūrinė koncentracija nacionaliniu mastu bei holdingai ir karteliniai susitarimai veikia kitų šalių žiniasklaidą apskritai, gilina įtakas „politinio lauko“ konfigūracijai iš išorės (apeinant elektoratą). Kita vertus, sutartinė mediakcernų veikla formuoja mediakontentą, atitinkantį jų interesus, bet pateikiamą visuomenei kaip objektyvią viešosios padėties analizę.⁵

Taip pat išryškėja realios mediakratijos iškilimo ir įsigalėjimo politinio visuomenės valdymo sferose grėsmės, kurias mediakritikai nusako tokiais bruožais ir numanomomis „ketvirtosios valdžios“ tolesnės raidos tendencijomis:

- viešosios informacijos selekcija vadovaujantis korporatyviais, o ne bendrojo gėrio kriterijais;

- negatyvių politinių nuostatų plėtra, politinės abstinencijos didėjimas, politinės veiklos technologijos nesuvokimas ir atitinkamai politikos proceso primityvizacija ir jo turinio distrofija; galiausiai tokio pobūdžio raida lemia politinio lauko homogenizaciją viešuomenės vaizdiniuose ir visuuminio politinio kapitalo niveliaciją;

- savaveiksmiško politinio dalyvavimo visoje politinių rangų grandinėje nykis, besireiškiantis: a) elektorato redukcija; b) elitų politinės valios išstūmimas deklaratyviu transparentiškumu; c) viešosios politikos suprasstinimu iki pristatymų (tiek oficiozinių, tiek popkultūrinių) ir skandalingų įvaizdžių, menkstant realių interesų ir bendruomeniškai reikšminio turinio joje apimtims, dėmesiui, refleksijai ir kt.

- politinio proceso realizavimo kanalų siaurėjimas ir personalizacija ilgalaikėje politikos raidos perspektyvoje, suponuojantys politikos demokratizavimo devoliuciją, autentiškos politinės lyderystės prezidencializaciją ir atitinkamai – atskaitomybės, valdomumo bei pasitikėjimo redukcija.

Oponuojanti pirmajai – *etimologinei* – mediakratijos sampratai interpretacija teigia, kad informacinėje visuomenėje medijos įgauna „soft power“ statusą ir kooperuojasi su valdžiomis, aptarnauja jos reikmes bei

⁵ Žr.: Newton K. *May the Weak Force be With You: The Power of the Mass Media in Modern Politics*. European Journal of Political Research, 2006, vol. 45, p. 209–234.

įgyvendindama jų užsakyms. Šios medijų analitikų pozicijos esmė glūdi politinės rinkodaros pakraipų skverbimesi į politinių sąveikų sferą.

Politiniu komunikaciniu atžvilgiu medijos čia reiškiasi kaip tarpininkai, *transmutuojantys* klasių, interesų elitus į mediaelitus, orientuotus į visą viešumenę. Tad mediakratija iškyla kaip nauja politikos rūšis, t. y. politika, realizuojama profesionalų ir jų aparatų, atsietų nuo bendruomenės, o jų sąveika įkūnijama kvalifikuotų tarpininkų, izomorfiškų lobistams, kurie suauga su valdžios institutais tiek viešojo ir korporatyvaus intereso, tiek viešųjų ir politinių komunikacijų srityse. Šiuo pagrindu besiplėtojantis medijų ir politikos institucijų susivienijimas bendrai veiklai skatina politinio proceso kokybę – mediapolitiką.⁶

Šią mediakratijos tendenciją išreiškia bendras PR dalies politikoje didėjimas, auganti žurnalistų karjeros statuso bei rango nomenklatūra, grupiniu ar privačiu pagrindu (pvz., Murdorcho dominija Britų Sandraugoje, Berlusconi mediaimperija Italijoje ir pan.) mediakratiniai „domenai“, komercinė žiniasklaida, kurios statusai bei viešieji įvaizdžiai ir diskursai gana virtualūs ir lengvai prisitaikantys prie atskirų politinių lyderių ar grupuočių interesų ir kampanijų. Viešoji politika transformuojasi į mediakratinę elitų idėjų, projektų bei sprendimų sferą, o visuomeninė nuomonė, atgrasinama nuo dalyvavimo politiniame procese kontroversiškais politikos užkulisių vaizdiniais, gandais, sąmokslų teorijomis ir kt., iš tikrųjų išstumama į stebėtojo – „klakerio“ poziciją.

Simptomiška, kad tokio pobūdžio „dreifas“ iš esmės atiboja medijas nuo susiklosčiusio „ketvirtosios valdžios“ įvaizdžio, t. y. pastaroji liaujasi būti viešosios kontrolės instancija, nes praranda visuomeninio kritiko statusą bei socialinių vertybių orientyro ir informuotojo funkciją. Tokia žiniasklaidos mutacija esmingai pakeičia ir visuomeninę auditoriją, kuriai iškyla alternatyvos: tapti vienu iš mediakratijos platinamų signalų, stimulų bei įvaizdžių „gaviklių“ ir jos produktų pasyviu vartotoju arba telktis į virtualias „Facebook“ ir „Twitter“ tipo bendrijas, neformalias, savanoriškas bei savaiksmiškas virtualias bendruomenes ir t. t.

Netokratijos tapsmas

Informacinė visuomenė, kurioje mediakratija, sankcionuojanti ir transliuojanti daugybę pranešimų, žinių, faktų iš politinės, ekonominės, kultūrinės, mokslinės, buitinės ir kitų, socialinio saviraiškos sričių, iš tikrųjų devalvuoja klasikinio pliuralizmo vertę visose jo taikymo baruose: konfesiniame,

⁶ Zaller J. *A Theory of Media Politics. How the Interests of Politicians, Journalists and the Citizens shape the News*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. - <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/zaller/media>.

ideologiniame, politiniame, moksliniame... Tiesa kaip ideali vertybė virsta patogių versijų rinkiniu, atmainančiu socialinę ir moralinę bendruomenių viršenybę, ir inicijuoja autonomijos vertingumo socialinę refleksiją. „Būtent masinių informavimo priemonių įgyvendintas valdžios užgrobimas laikytinas būdingu informacinės epochos bruožu. Įvykiai, apie kuriuos žmogus informuojamas, atitolina jį nuo turiningo ir tiesioginio dalyvavimo ar patyrimo, tačiau tarsi (ir iš tiesų) deleguoja kitiems – valdžiai visuminio atsakoreakcijos teises visos tautos vardu.“⁷

Kita vertus, tokios pakraipos perorientuoja socialinius sluoksnius nuo masinio ir maksimalaus vartojimo į kompleksiskai diferencijuojamą paklausą, turiningai apibrėžiamą postmaterialių vertybių impulsais. Šie ir kiti pokyčiai išreiškia prielaidų vartotojiškai informacinei visuomenei pereiti į postinformacinį būvį brendimą. Čia mediakratijos sterilizuojamai informacijai, atbukinančiai masinę sąmonę savo pabrėžtinu akontekstiškumu, sugražinamas prigimtinis ryšys su įvykiu kaip visų informacijos diversifikacijų pagrindu. Pasąmoningai atsiribodami nuo beasmenės mediakratijos ir jos visuotinės informacinės imperijos, žmonės buriasi į mažas bendruomenes ir užsiima jose dominuojančia tarpasmenine komunikacija.⁸

Pažymėtina, kad tokia nauja socialinių ryšių struktūra, skirtingai nei meritokratija, adhokratija, mediakratija, kurių valdymas numano išankstinius hierarchinius rangus, saviorganizuojasi vadovaudamasi tinklų principais. Šiuo pagrindu formuojama nauja socialinė visuomenės morfologija atriboja besirutuliojančią postindustriniame sociume *informacinę* revoliuciją nuo *žinių* revoliucijos. Pirmoji išreiškia informacinių technologijų pažangą ir komunikacinių aktų bei transliacijos operacijų plėtrą, o antroji numano naujų informacijos turinio atsiradimo būdų sklaidą.⁹

Tokio pobūdžio raida, besiskirianti nuo linijinės informacinių srautų progresijos, apibūdinama kaip *elevacija* – vienareikšmių (pagal savo kontekstinę priklausomybę) sąvokų turinio bei prasmės atnaujinimas ir praturtinimas sudėtingesnių sąvokų asociaciniame ir metaforiniame kontekste.

Būtent tokia epistemologinė operacija realizuojama švedų futurologų A. Bardo ir J. Zoderkvisto „Netokratijos“ teorijoje, pristatomoje naujos (palyginti su pradinėmis postindustrinės eros studijomis) elevacinės paradigmos nuostatomis. XXI a. moderni visuomenė, anot autorių, struktūruojasi į dvi klases – *netokratiją* ir *konsumtariatą*, kurių perskyrą lemia prieigų prie žinių skirtys ir gebėjimo jas įgyvendinti kriterijai.

7 Spinner H. *Die Architektur der Information gesellschaft*. Philo am Fr., 1998, S. 21.

8 Савчук В. В. *Идеология постинформационной искренности*. Художественный журнал, 2000, №. 30/31, с. 19–20.

9 Кочеткова В. В., Кочетков Л. Н. *К вопросу о генезисе постиндустриального общества*. Вопросы философии, 2010, №. 2., с. 25.

Iš tikrųjų informacinė revoliucija, užtvindžiusi pasaulį nesibaigiančiais sterilizuotos informacijos srautais, skatina ir nesibaigiantį jos vartojimą, bet ne analitinę jos reparaciją ir žinių išskyrimą. Šią misiją atlieka netokratija – naujasis viešpataujantis elitas, valdantis konsumtariatą. Jo legitimumas ir statusas naujojoje visuomenės struktūroje dinamiškai nulemtas: a) informacijos tapsmo išskirtine žinių ekonomikos preke; b) turiningų ir kontekstinių žinių perskyros struktūrų ir mechanizmų socialinės organizacijos raidoje būtinybės; c) socialinės bendrijos virtimo tinklinių struktūrų visuomenė, esmingai ir adaptyviai komponuojančia tradicines socialines, profesines, kultūrinės ir kt. priklausomybes, vertybines orientacijas, projektus ir kt.¹⁰

Todėl pagrindinė netokratų funkcija, užtikrinanti jų dominavimą postinformacinėje tinklinėje visuomenėje, yra visuomeniškai socialiai reikšminių ir išskirtinių savo svarba žinių kūrimo – separavimo, selekcijos, komponavimo veiklos realizavimas, darantis juos taip pat ir sociumo efektyvumo kontrolės, procedūrų ir pristatymo operacijų monopolininkais. Netokratų įtakos universalumas, t. y. reguliacinė ir kontrolinė veikla, pradėdant nuo informacijos gamybos iki viešosios moralės ir dvasios išgyvenimų korekcijos aiškintini būtent elevacinio pobūdžio pertvarka, kai iš postindustrinės-meritokratinės struktūros pereinant į informacinę-mediakratinę simbiozę sociumo pagrindinės funkcijos išlieka, bet keičiasi jų komponentinė struktūra ir lokalizacija rangų sekose bei būtina jų veiklai elementinė sandara (linijinė ar kompleksinė).

Nepaliamamą informacijos srautų veikiamo socialinė realybė vis greičiau virtualėja, todėl netokratijos veikloje nemenka vieta skiriama informacijos vertinimui, interpretacijai ir sklaidai. Todėl struktūriškai netokratiją sudaro, anot A. Bardo ir J. Zoderkvisto, trys specializuotos grupės – *eternalistai* – realybės virsmų analitikai-aiškintojai, taip pat atliekantys mokslininkų-ekspertų funkciją; *neksialistai* – verslo ir valdymo praktikai ir galiausiai *kuratoriai* – viešosios sferos administravimo ir politikos proceso profilaktikos specialistai. Simptomine novacija naujojo elito cirkuliacijos mechanizme yra tai, kad netokratų korpusas pasipildo ne nuosavybės valdytojų ar nusipelnusių bendruomenei asmenų kontingentu, o tik dėl išskirtinių gebėjimų transmutuoti informaciją, paverčiant ją išskirtinių žinių resursu arba – dėl įtakingų ryšių ir kontaktų, tarnaujančių savotiška komunikacine valiuta valdžios santykiams įgyvendinti.

Savo ruožtu, konsumtariatas netokratijos režime dėl savo elevacinio perėjimo specifikos patenka į dviprasmišką padėtį savo socialinės savi-vokos, numanomos saviraiškos, apsisprendimo ribų ir kt. atžvilgiais. Kaip informacinės visuomenės subjektai, jie yra begalinių ir nesibaigiančių in-

¹⁰ Бард А., Зодерквист Я. *Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма*. Москва, 2008, с. 28.

formacinių srautų vartotojai, praktiškai neturintys nei priegų prie žinių distiliacijos iš sterilios informacijos kanalų, nei gebėjimų naudotis šiomis technologijomis. O netokratijos, t. y. tinklinės visuomenės, režime konsumtariatas pats yra vartojamas, t. y. tampa objektu. Čia atsirandantis socialinis balansas turi perspektyviai neribotą kiekį virtualių ar realių savo išraiškos, įkūnijimo ir pan. variantų.

Apibendrinimas

Anot D. Bello, socialumo ir kultūros istorinė evoliucija turi skirtingus vektorius, kurie dėl urbanizacijos, technologijų ir ekonomocentrizmo dominijos postindustrialiniame sociume netgi įgauna antagonistinį pobūdį. Atrodytų, tolesnė informacinių technologijų, interneto, virtualizacijos ir kitų komunikacinių naujovių ekspansija turėtų tapti kultūros ir sociumo sąveikų stimulatoriais. Tačiau realus jų poveikis socialinei postindustrialinės visuomenės struktūrai pasireiškė paradoksaliai: eksponentinis informacijos gausėjimas aplenkia visuomeninės sąmonės gebėjimą jį aprėpti. Tai yra informacijos perteklius lemia informacijos deficitą ir apskritai jų potencialą virsti visavertėmis žiniomis.

Iš tiesų susiduriame su elevacijos, t. y. socialinio atsinaujinimo ne revoliucingai (ar destruktvyviai) peraugant esamą kokybę dėl kitokios būsimos kokybės, fenomenu. Mat elevacijos atveju priešingai, – socialiniai santykiai, komunikacinės struktūros ir socialinių vertybių prasminiai freimai prisipildo, išplečia, praturtina esamą struktūrą, jos prasminius ir simbolinius socialinius artefaktus bei ryšius (tinklus) moderniais ir adekvačiais aiškiniškais, interpretacijų ir informacijos dekonstravimo ir komponavimo būdais bei funkciniais vaidmenimis ir sąveikų formomis be jos ekstatiško ir beatodairiško griovimo, artikuluojamo linijinėje istorinėje socialinės kaitos paradigmoje.

Būtent todėl postindustrialinio informacinio universumo projektuojamų elitų kaita nuo meritokratijos iki netokratijos savo transformacijose atspindi bei veikia ir visos socialinės struktūros konfigūravimą, inicijuodamos ir naujas socialinio bei politinio veikimo formas. Pvz., informacinės ir tinklinės visuomenių raidos skatinamos informacijos ir žinių kūrimo bei vartojimo proporcijos, taip pat jų diferenciacija stimuliuoja besivystančios socialinės stratifikacijos ypatybes, savo ruožtu katalizuojančias transformuoti viešųjų švietimo ir aukštųjų studijų įstaigų veiklos kryptis, orientaciją ir specifiką.

Šiame straipsnyje išdėstytos tipologinės modernių socialinių vyksmų nulemtos elitų tipologinės sekos kontekste nesunku pamatyti, kad Lietuvos visuomenei, žengiančiai į postindustrialinės ir informacinės visuomenės

stadijas kol kas tik infrastruktūriniu lygiu, būtina atidžiai ir kryptingai analizuoti numanomas meritokratinės – mediakratinės – netokratinės cirkuliacijos pasekmes, iššūkius ir grėsmes kol kas gan trapiam Lietuvos demokratiniam režimui bei amorfinei, atvirai ir imliai, bet visiškai nepatyrusiai ir patikliai visuomenės sąmonei. Valdančiųjų ir socialinių elitų politinė, moralinė ir intelektualinė atsakomybė šiais atvejais neturi nei istorinės, nei kultūrinės senaties terminų.

LITERATŪRA

Бард А., Зодерквист Я. *Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма*. Москва, 2008.

Bell D. *Kapitalizmo kultūriniai prieštaravimai*. Vilnius, 2003.

Crozier M., Huntington S. P., Watanuki J. *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*. New York: New York University Press, 1975.

Inglehart R. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. New-York, 1990.

Inglehart R. *Modernization and Postmodernization*, New-York, 1997.

Кочеткова В. В., Кочетков Л. Н. *К вопросу о генезисе постиндустриального общества*. Вопросы философии, 2010, No. 2, с. 25.

Newton K. *May the Weak Force be With You: The Power of the Mass Media in Modern Politics*. European Journal of Political Research, 2006, vol. 45, p. 209–234.

Plavin Z. *Apie sveiką protą ir dvasinę priespaudą*. Kultūros barai, 2010, nr. 1, p. 27.

Савчук В. В. *Идеология постинформационной искренности*. Художественный журнал, 2000, No. 30/31.

Spinner H. *Die Architektur der Information gesellschaft*. Philo am Fr., 1998.

Zaller J. *A Theory of Media Politics. How the Interests of Politicians, Journalists and the Citizens shape the News*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. - <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/zaller/media>